

between belief in God and belief in the existence of God.

The article stresses the difference between the simplicity of God in the opinion of Aquinas and the simplicity of God in the Plantinga's opinion. Plantinga's Modal argument describes necessity for God's existence in all possible worlds.

It should be stressed that there is evil in the world because God has created a person free to choose their actions.

The author comes to the conclusion that: 1) theological questions are extremely important in the Medieval and Plantinga's contemporary analytical theology; 2) the idea of simplicity of God is important for both Aquinas and for Plantinga; 3) the problem of evil and freedom of the will is discussed in the contemporary concepts of proof for the existence of God.

Key words: *god, proof, being, maximum perfection, greatness, necessary existence, possible world, moral evil, freedom of the will, modal argument.*

УДК: 1:37

Романенко М. І.

доктор філософських наук, професор,
ректор КВНЗ «Дніпропетровський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти»
(Дніпропетровськ, Україна), E-mail: visnukDNU@i.ua

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ

Анотація. *Саме визначення світоглядних і практичних засад формування освіти постмодерного суспільства і лягло в основу проблемного поля формування філософії освіти як філософії освіти постнекласичної, динамічно нерівноважної та невизначеної у відповідності з характеристиками суспільства, яке вона має розвивати через формування відповідних якостей людини. Вирішення нових завдань розвитку особистості викликає необхідність глобальної, парадигмальної перебудови освіти епохи постмодерну. Сутність філософії освіти проявляється як розробка проблематики методології та світоглядних основ освітньої діяльності у контексті визначення її соціокультурно обумовленої субстанціальної єдності та суб'єктно-комунікативної природи. Відповідно філософія освіти має один єдиний цілісний об'єкт - освіту в усіх її ціннісних, системних, процесуальних та результативних характеристиках, що враховують і міждисциплінарні параметри і фактори. Єдиність і цілісність об'єкта при різноманітні предметних областей його дослідження зумовлює принципову інтегративність, міждисциплінарність наукового знання, продукованого філософією освіти. Вона, як і філософські підстави розвитку освіти, асимілює дані різних наук, надаючи їм у межах інтегративного цілого, здобутого у межах філософії освіти, нових якостей. Це і дозволяє філософії освіти як парадигмі реалізовувати свої описові, пояснювальні, прогностичні та перетворюючі функції. Разом з тим філософія освіти представляє собою галузь наукового знання. Адже до неї цілком адекватно застосовувати наукознавчий підхід, що дозволяє реалізувати функції саморефлексії, який дає можливість її самопізнання.*

Ключові слова: *філософія освіти, парадигма, методологія, постмодерна освіта.*

Постановка проблеми. Дослідження освітньої сфери завжди було суттєвим аспектом філософського знання, точно так як і взаємодія між філософією і освітою відіграла і продовжує відігравати суттєву роль у розвитку людства. Актуалізація освітньої проблематики в епоху становлення інформаційного суспільства – суспільства освіти, за одним із визначень – стала основою виокремлення такої галузі філософського знання як філософія освіти. Із самої назви цієї галузі зрозуміло, що мова йде про осмислення освітньої сфери на основі філософських категорій та філософської методології дослідження. Цілком очевидно, що це суттєво розширює традиційний педагогічний аналіз освітньої проблематики, оскільки філософія освіти не обмежується аналізом лише проблем педагогічної теорії та практики, бо освітня діяльність включає у себе і інші проблеми формування людини, пов'язані

з соціально-груповими феноменами, економікою освіти, освітньою комунікацією тощо. Проте статус філософії освіти як самостійної галузі знань до сьогодні є далеко не визначеним.

Аналіз наукових досліджень. Зрозуміло, що цей статус визначається як специфікою філософського пізнання, так і особливостями об'єкта дослідження. Система освіти, яка забезпечувала функціонування індустріального суспільства, не відповідає запитам інформаційного, і саме звідси випливає потреба у філософському дискурсі розвитку сучасної освіти. На сьогодні філософські засади дослідження освіти, а також світові тенденції у сановленні філософії освіти на рубежі тисячоліть вивчають у своїх роботах В. Андрущенко, Н. Вишневська, В. Вялих, Б. Гершунський, Г. Клімова, В. Кудін, В. Кремень, М. Михальченко, Г. Філіпчук, К. Хиц та багато інших вітчизняних і зарубіжних фахівців. Разом з тим проблематика статусу філософії освіти як сфери філософського знання є далеко не вичерпаною.

Мега дослідження. Визначення статусу філософії освіти у системі філософського знання.

Виклад основного матеріалу. В епоху постіндустріалізму та постмодерну філософські дослідження освіти отримали не лише підвищену актуальність, а й нову проблематику. Формування глобальної загальнопланетарної спільноти у процесі розвитку інформаційних технологій та електронних форм комунікації, загострення глобальних проблем, виникнення таких нових соціокультурних форм як медіа-культурна, полікультурна освіта, міжкультурна комунікація потребує суттєвих змін соціального та освітнього характеру, нової стратегії освітньої діяльності і нового світогляду, який має визначати цю стратегію. Вирішення глобальних проблем постмодерного суспільства вирішальною мірою залежить від напряму розвитку освітньої сфери, яка відіграє по відношенню до нього проєктивно-моделюючу роль. Це визначає необхідність не лише принципів інноваційних трансформацій освітньої сфери, а й соціокультурних та когнітивних механізмів їх обґрунтування і здійснення. Саме визначення світоглядних і практичних засад формування освіти постмодерного суспільства і лягло в основу проблемного поля формування філософії освіти як філософії освіти постнекласичної, динамічно нерівноважної та невизначеної у відповідності з характеристиками суспільства, яке вона має розвивати через формування відповідних якостей людини.

Сьогодні філософія освіти розглядається як особлива галузь філософії, яка має предметом дослідження практично всі складові освітньої діяльності. При визначенні змістовної специфіки філософії освіти більшість дослідників її проблем, у тому числі і українських, виходить з антропологічного виміру даної філософської галузі знання, тобто в основу проблемного поля нової галузі закладають необхідність обґрунтування цілей освітнянської діяльності у контексті становлення цінностей, когнітивного потенціалу, мотивації розвитку тощо людини постмодерного суспільства.

Незважаючи на інтенсифікацію досліджень у царині філософії освіти, на сьогодні далеко від завершення як визначення її проблем, так і обґрунтування шляхів, якими вони мають бути вирішені. Причому це пов'язано як з розвитком нової галузі філософського знання, так і з областю, яку вона має досліджувати, тобто освітою постмодерного суспільства. У зв'язку з цим один з провідних вітчизняних філософів освіти В. Андрущенко намагається сформулювати фундаментальні питання розвитку даної галузі філософського знання: «Якою має стати загальна філософія освіти інформаційного суспільства? У чому принципова новизна новітніх парадигм освітньо-виховної діяльності, що розгортаються в інформаційному просторі завдяки інформаційним педагогічним технологіям?». І робить висновок, що саме у контексті цих питань «філософія освіти інформаційного суспільства осмислена ще недостатньо повно» [1, с. 12]. Очевидно, що проблеми осмислення філософсько-освітньої проблематики досліджень пов'язані з тими принциповими змінами у

суспільстві, які викликані медійно-інформаційною революцією. Зрозуміло, що входження суспільства в інформаційну еру безпосередньо залежить від розвитку освітнього потенціалу як особистості, так і суспільства, а його нарощування пов'язується з переходом освіти від адаптаційної моделі до інноваційної.

Суть вказаного переходу достатньо добре розглянута у роботах теоретиків епохи постіндустріалізму. Так, на думку Е.Тоффлера, першочергове завдання нової моделі освіти – розвинути здібності індивіда швидко й економно адаптуватися до умов, що безперервно змінюються. Людям, які житимуть в інформаційному суспільстві, освіта має привити такі якості, як:

1) уміння самостійно і постійно вчитися, оскільки просто накопичені знання в умовах мінливого і нестабільного постіндустріального суспільства втрачають свою цінність і не можуть забезпечити ні успішної адаптації до соціокультурного оточення, ні умов для саморозвитку самої особистості. Тож цілком закономірно, що людині інформаційного суспільства потрібна не сума знань, а вмінні оперувати знаннями, поповнювати свої знання та оновлювати їх самостійно.

2) уміння спілкуватися, при цьому забезпечуючи як ефективність комунікації, так і постійні зміни її форм у суспільстві, де інформація і обмін нею є основним ресурсом. В умовах появи усе нових засобів та форм комунікації, ускладнення середовища комунікації внаслідок феноменів мультикультурності та глобалізації, зростання ролі комунікації в культурі та освіті (остання в умовах постмодерну взагалі інтерпретується як комунікативний процес), розвиток здатностей та вмінь у сфері спілкування стає чи не основним ресурсом особистісної самореалізації.

3) уміння вибирати в умовах постійного зростання розмаїтості соціальних відносин та інформації з відсутністю явно очевидних чинників, що обумовлюють перевагу тієї чи іншої їх складової. Перехід до інформаційного суспільства розширює можливості вибору в усіх сферах життєдіяльності людини і складність процедури вибору, тому освіта має вирішити проблему компетенції індивіда щодо обґрунтованого вибудовування власної стратегії в умовах множинних варіантів. Зокрема, мова йде про ціннісну ідентичність, оскільки серед численних альтернатив людина має вибрати ту єдину, яка співпадає з її системою цінностей та сенсожиттєвими пріоритетами [4, с. 450–452].

Вирішення нових завдань розвитку особистості викликає необхідність глобальної, парадигмальної перебудови освіти епохи постмодерну. Низка дослідників вказує на те, що на зміну адаптаційній моделі освіти утверджується інноваційна, яка розвивається як відповідь на виклики інформаційної цивілізації і одночасно як відповідь на потреби людини знайти своє місце і можливості самореалізації в новому глобальному просторі. Саме з цим парадигмальним зрушенням і пов'язане становлення філософії освіти, яка займається осмисленням пов'язаних з ним проблем. Однак при цьому потрібно пам'ятати і те, що виростаючи на фундаменті традиційної філософії та класичної освіти філософії освіти XXI століття охоплює широке коло освітніх проблем, які зумовлені не лише новітніми тенденціями епохи постіндустріалізму, а й глибокими історичними традиціями [3, с. 21–22].

Все ж основне, що привносить філософія освіти у вивчення освітньої царини – це розробка фундаментальних засад розвитку освіти, виходячи з певних цілісних методологічних позицій. Філософія освіти, на відміну від конкретних педагогічних дисциплін, займає чітко виражену критично-рефлексивну позицію стосовно парадигм та різноманітних теорій освітньої діяльності. Адже основною проблемою педагогічної теорії є те, що відсутність світоглядно-методологічної рефлексії у освітній царині перешкоджає конституюванню цілісної парадигмальної моделі постмодерної освіти, на основі якої мають формуватися і цінності та буттєві характеристики суспільства XXI ст. У освітніх теоріях, які позбавлені філософської рефлексії, панує неупорядкованість та безсистемність як змістовного, так і методологічного характеру. І слід прямо сказати, що спроби педагогічної науки ви-

явити причини необмеженого освітнього плюралізму та теоретично обґрунтувати узагальнюючі рамки розвитку постмодерної освіти виявляються невдалими і лише породжують чергову умоглядну освітню систему. Лише філософія освіти здатна успішно вирішити – і вирішує – вказане завдання, обґрутовуючи парадигмальні характеристики постмодерної освіти.

Відповідно філософія освіти на цій основі обґрунтовує власне предметне поле, відмінне як від педагогіки, так і суміжних галузей філософського знання - соціальної філософії, філософії культури, філософії виховання тощо. Сутність філософії освіти проявляється як розробка проблематики методології та світоглядних основ освітньої діяльності у контексті визначення її соціокультурно обумовленої субстанціональної єдності та суб'єктно-комунікативної природи. У зв'язку з цим В. Андрущенко визначає метою філософії освіти пошук нової парадигми підготовки людини до життя, яка б забезпечила не лише адаптивне ставлення до дійсності, але й розвиток самої дійсності відповідно до людських вимірів життя, продиктованих ідеалами XXI сторіччя [1, с. 6].

Таким чином, філософія освіти, з одного боку, рефлектує освіту, а з іншого, проектує ідеал освіти й освіченої людини. Інтегруючи наявні погляди на предметне поле філософії освіти, можна стверджувати, що вона постає як освітософія. Обґрутовуючи системно-цілісне функціонування освіти в контексті культурно-цивілізаційного поступу, філософія освіти виступає як критично-рефлексивне осмислення цілей освітньої діяльності, соціальних функцій освіти, розкриває динамічний процес освітніх практик як самоздійснення та саморозвиток людини.

Важливо звернути увагу на концептуальний, світоглядний характер філософського знання, оскільки вона, як і філософія загалом, виробляє узагальнену систему поглядів людини на світ і місце в ньому людини, а також досліджує пізнавальне й естетичне ставлення людини до світу. Слід сказати, що саме така належність освіти до філософського знання дає підстави багатьом дослідникам інтерпретувати її як прикладну (практичну) філософію, свого роду приватно-філософське знання галузевого характеру. При такому поході вважається, що цілком достатньо використовувати загальні філософські положення для обґрунтування статусу освіти і закономірностей її розвитку як у найбільш загальному вигляді, так і стосовно ціннісно-цільових, системних, процесуальних і результативних аспектів багатопланової освітньої діяльності.

Відтак суть філософії освіти розуміється як філософія, спрямована на освітню сферу, яка у свою чергу інтерпретується як матриця відтворення суспільства. Більш конкретні визначення філософії освіти акцентують у цьому випадку увагу на пізнавальній, методологічній та проектно-аксіологічній функціях філософії загалом щодо сфери освіти. Очевидно, що таке розширене трактування предмету філософії освіти збігається з предметом філософії загалом, а специфічними у ній стають лише певні практичні висновки з філософії щодо освітньої сфери. Основним напрямом розвитку філософії освіти виступає дедуктивне поширення загально філософських знань на сферу освіти.

Звичайно, дедуктивне поширення загальнофілософських ідей і положень на специфічну сферу освіти можливе і навіть потрібне. Однак при цьому цілком очевидно, що філософія освіти - це зовсім не прикладна філософія. Це цілком самостійна галузь наукових знань, фундаментом яких є не стільки загальнофілософські концептуальні побудови, орієнтовані на освітню царину, скільки особливості розвитку власне освітньої сфери в усіх її аспектах. Філософія освіти долає абстрактний характер загальнофілософського знання, дедукованого як схема стосовно освітньої сфери, за рахунок збагачення знаннями, що відносяться до економіки, соціології, етики, естетики, культурології, екології, різних галузей техніки і технології, інформатики, фізіології, медицини, права, демографії, педагогіки, психології тощо. Кожна з цих наук розглядає проблеми освіти у своїй логіці, у своєму специфічному

ракурсі, а філософія освіти об'єднує їх на основі застосування філософської методології пізнання [2, с.40].

Філософія освіти, асимілюючи всі ці знання в їх найбільш узагальненому, концептуальному вигляді, являє собою, по суті, користуючись термінологією Т. Куна, науково обгрунтовану і суспільно визнану наукову парадигму дослідження освітньої сфери, що в епоху постмодерну дає модель постановки проблем та їх рішень науковому співтовариству. Відповідно філософія освіти має один єдиний цілісний об'єкт - освіту в усіх її ціннісних, системних, процесуальних та результативних характеристиках, що враховують і міждисциплінарні параметри і фактори. Єдиність і цілісність об'єкта при різноманітті предметних областей його дослідження зумовлює принципову інтегративність, міждисциплінарність наукового знання, продукованого філософією освіти.

З цього можна зробити висновок, що предметом філософії освіти як міждисциплінарної галузі філософського знання слід вважати найбільш загальні, фундаментальні основи функціонування та розвитку освіти, що визначають, у свою чергу, критеріальні основи оцінки міждисциплінарних теорій, категорій, принципів, методів, гіпотез, що відносяться до освіти як об'єкта дослідження інтегративного характеру. Останнє особливо важливо для розуміння сутності філософсько-освітнього знання, оскільки у межах приватних (прикладних, практично орієнтованих) теорій, що відносяться до тих чи інших аспектів освітньої діяльності (педагогічних, дидактичних, психологічних тощо) будь-яка цілісна освітня теорія завжди інтегративна. Вона, як і філософські підстави розвитку освіти, асимілює дані різних наук, надаючи їм у межах інтегративного цілого, здобутого у межах філософії освіти, нових якостей. Це і дозволяє філософії освіти як парадигмі реалізовувати свої описові, пояснювальні, прогностичні та перетворюючі функції.

Разом з тим, філософія освіти представляє собою галузь наукового знання. Адже до неї цілком адекватно застосовувати наукознавчий підхід, що дозволяє реалізувати функції саморефлексії, який дає можливість її самопізнання. Саме у межах цього підходу здійснюються не лише дослідження освіти на основі філософсько-освітньої методології, а й наукові розвідки у царині самого філософсько-освітнього знання, які дають можливість забезпечити її когнітивну інституціоналізацію. Найбільш продуктивним підходом такої саморефлексії слід вважати реалізацію ідеї П.В. Копніна, який запропонував структурно-аналітичний метод дослідження статусу наукової системи знань. Саме у межах цього підходу реалізується ідея про наявність у філософії освіти як сфері наукового знання (а не просто сукупності дедуктивно виведених теорій та індуктивно накопичених гіпотез, ідей і фактів повсякденного, «життєвого» походження) логічної структури.

Висновки. Таким чином, філософія освіти розвивається як самостійна галузь філософського знання, що має власний об'єкт і предмет дослідження. Її не можна вважати прикладною філософією, оскільки вона конститується не на основі дедуктивного використання філософського пізнавального апарату для опису, пояснення і передбачення специфічних явищ освітньої дійсності, а навпаки, від цієї дійсності, від реальної практики до філософсько-освітніх узагальнень, які мають парадигмальний характер. У сучасних умовах філософія освіти відіграє роль наукової парадигми стосовно розвитку освітньої сфери, визначаючи і науковий інструментарій її дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів / В. Андрущенко // Філософія освіти. – К.: МАЙСТЕР-КЛАС, 2005. – № 1. – С. 5–17.
2. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века: (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998 – 608 с.
3. Рижак Л. Філософія освіти на рубежі тисячоліть: проблеми та перспективи / Л. Рижак // Вісник Львівського університету. Філософські науки. - 2007. - Вип. 10. – С. 19-29

4. Тоффлер Е. Шок будущего / Е. Тоффлер. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 277 с.

REFERENCES:

1. Andrushchenko V. Filosofii osvity KhXI stolittia: poshuk priorytetiv [Philosophy of Education XXI century: search priorities] // Filosofii osvity. – К.: MAISTER-KLAS, 2005. – # 1. – S. 5–17..

2. Gershunskiy B. S. Filosofiya obrazovaniya dlya XX veka: (V poiskakh praktiko-orientirovannykh obrazovatel'nykh kontseptsiy) [Philosophy of Education for the Twenty-first Century]. – М.: Sovershenstvo, 1998 – 608 s.

3. Ryzhak L. Filosofii osvity na rubezhi tysiacholit: problemy ta perspektyvy [Philosophy of Education at the turn of the millennium: problems and prospects] // Visnyk Lvivskoho universytetu. Filosofski nauky. - 2007. - Vyp. 10. – S. 19-29

4. Toffler E. Shok budushchego [Future Shock], – М.: ООО “Izdatel'stvo AST”, 2003. – 277 s.

1. Andrushchenko V. Filosofii osvity KhXI stolittia: poshuk priorytetiv [Philosophy of Education XXI century: search priorities] // Filosofii osvity. – К.: MAISTER-KLAS, 2005. – # 1. – S. 5–17..

2. Gershunskiy B. S. Filosofiya obrazovaniya dlya XX veka: (V poiskakh praktiko-orientirovannykh obrazovatel'nykh kontseptsiy) [Philosophy of Education for the Twenty-first Century]. – М.: Sovershenstvo, 1998 – 608 s.

3. Ryzhak L. Filosofii osvity na rubezhi tysiacholit: problemy ta perspektyvy [Philosophy of Education at the turn of the millennium: problems and prospects] // Visnyk Lvivskoho universytetu. Filosofski nauky. - 2007. - Vyp. 10. – S. 19-29

4. Toffler E. Shok budushchego [Future Shock], – М.: ООО “Izdatel'stvo AST”, 2003. – 277 s.

Романенко М. И., доктор философских наук, профессор, ректор КВУЗ «Днепропетровский областной институт последипломного педагогического образования» (Днепропетровск, Украина), E-mail: visnukDNU@i.ua

Философия образования в системе философского знания

Аннотация. Само определение мировоззренческих и практических основ формирования образования постмодернистского общества и легло в основу проблемного поля формирования философии образования как философии образования постнеклассической, динамично неравновесной и неопределенной в соответствии с характеристиками общества, которое она должна развивать через формирование соответствующих качеств человека. Решение новых задач развития личности вызывает необходимость глобальной, парадигмальной перестройки образования эпохи постмодерна. Сущность философии образования проявляется как разработка проблематики методологии и мировоззренческих основ образовательной деятельности в контексте определения ее социокультурно обусловленного субстанционального единства и субъектно-коммуникативной природы. Соответственно философия образования имеет один единственный целостный объект – образование во всех его ценностных, системных, процессуальных и результативных характеристиках, учитывающее и междисциплинарные параметры и факторы. Единственность и целостность объекта при многообразии предметных областей его исследования обуславливает принципиальную интегративность, междисциплинарность научного знания, производимого философией образования. Она, как и философские основания развития образования, ассимилирует данные разных наук, предоставляя им в рамках интегративного целого, полученного в рамках философии образования, новые качества. Это и позволяет философии образования как парадигме реализовывать свои описательные, объяснительные, прогностические и преобразовательные функции. Вместе с тем философия образования представляет собой отрасль научного знания. Ведь к ней вполне адекватно применять науковедческий подход, позволяющий реализовать функции саморефлексии, который дает возможность ее самопознания.

Ключевые слова: философия образования, парадигма, методология, постмодерное образование.

Romanenko M., doctor of philosophical sciences, full professor, rector Dnipropetrovsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Dnepropetrovsk, Ukraine), E-mail: visnukDNU@i.ua

Philosophy of education in the system of philosophical knowledge

Abstract. *The very definition of philosophical and practical bases of formation of postmodern society and education formed the basis of the formation of the problem field of philosophy of education philosophy of education as Postnonclassical dynamically unbalanced and uncertain according to the characteristics of the society that it has developed through the formation of the human qualities. New challenges is the need of the individual global, paradigmatic postmodern reorganization of education. The essence of the philosophy of education is manifested as the development issues of methodology and philosophical foundations of education in the context of the definition of its socio-cultural unity and caused substantial subject-communicative nature. Under the philosophy of education has one single integrated facility - education in all its values, system, process and effective characteristics, taking into account the interdisciplinary and parameters and factors. The uniqueness and integrity of the object at the variety of subject areas of his research makes a fundamental integrative, interdisciplinary scientific knowledge produced by the philosophy of education. She and philosophical foundations of education assimilates data of various sciences, providing them with a range of integrative gained within the philosophy of education, new skills. This allows the philosophy of education as a paradigm to realize their descriptive, explanatory, predictive and transformative function. However, the philosophy of education is a branch of scientific knowledge. After her well enough to apply scientific approach that allows to realize self-reflection function that enables it self.*

Key words: *philosophy of education, paradigm, methodology, postmodern education.*

УДК 167

Романов А. А.

аспирант кафедры философии и основ общегуманитарного знания
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
(Одесса, Украина), E-mail: visnukDNU@i.ua

**ПОНЯТИЕ ПЕРЕЖИВАНИЯ У Г. С. САЛЛИВАНА:
ФИЛОСОФСКАЯ ПРЕДЫСТОРИЯ**

Аннотация: *В статье показана логика модернизации психоанализа в интерперсональном подходе Г. С. Салливана, а также та роль, которую в этой модернизации сыграло понятие переживания. Эксплицирован историко-философский контекст, предшествовавший и сопровождавший методологические и концептуальные новации Г. С. Салливана.*

Ключевые слова: *интерперсональный психоанализ, Гарри Стек Салливан, понятие переживания, переживание.*

Психоанализ и психотерапия, оформляясь в качестве социального института и совокупности теорий, далеко не сразу приняли те очертания, которые характерны для них сегодня. Формируясь на рубеже XIX и XX веков, классический психоанализ Зигмунда Фрейда испытал огромное интеллектуальное, мировоззренческое и методологическое влияние доминировавших в то время натуралистически-сциентистских представлений и романтически-виталистских идей. Одним из следствий этих влияний стало то, что понятие переживания – в отличие от таких метапсихологических конструктов, как «либидо», «влечение к смерти», «ид», «эго», «супер-эго», «катексис», «разрядка», – не вошло в концептуальный аппарат классического психоанализа. С высоты сегодняшнего дня отмеченная ситуация кажется парадоксальной и абсурдной, поскольку человеческие переживания мы полагаем неким очевидным и значимым (пусть и недостаточно концептуализированным) предметом психотерапевтического и философского исследования. Тем не менее, концептуальное и методологическое игнорирование проблематики переживаний, характерное для первого поколения создателей психотерапии и их институциональных приемников, имеет под собой целый ряд оснований – метафизических, нормативных, методологиче-